

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

521

Vragen van het lid **Ouwehand** (PvdD) aan de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking over *de aanhoudende mensenrechtenschendingen in het Amazoneregenwoud, de plannen van president Bolsonaro van Brazilië om het Amazonewoud verder te vernietigen en de dubbele moraal die de EU hierover op nahoudt* (ingezonden 1 augustus 2019).

Antwoord van Minister **Kaag** (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking), mede namens de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (ontvangen 30 oktober 2019).

Vraag 1

Bent u bekend met de berichten in de internationale media «Bolsonaro declares «the Amazon is ours»»¹, «Bolsonaros «alternative Fakten»»², «Amazon deforestation accelerating towards unrecoverable «tipping point»»³, «Braziliaanse goudzoekers vallen Wajāpi-reservaat binnen en vermoorden leider»⁴ en «Amazon gold miners invade indigenous village in Brazil after its leader is killed»⁵?

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Kunt u bevestigen dat vijftig illegale goudzoekers vorige week het gebied van de Wajāpi-stam in het Amazonegebied zijn binnengevallen en dat een van de leiders van de Wajāpi-stam vermoord is? Kunt u bevestigen dat de rest van de stam vervolgens gevlucht is? Zo nee, wat is er dan gebeurd?

¹ <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/19/jair-bolsonaro-brazil-amazon-rainforest-deforestation>

² <http://www.tagesschau.de/faktenfinder/bolsonaro-abholzung-regenwald-101.html>

³ <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/25/amazonian-rainforest-near-unrecoverable-tipping-point>

⁴ <https://nos.nl/artikel/2295515-braziliaanse-goudzoekers-vallen-wajapi-reservaat-binnen-en-vermoorden-leider.html>

⁵ <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/28/amazon-gold-miners-invade-indigenous-village-brazil-leader-killed>

Antwoord 2

De Fundação Nacional do Índio (FUNAI), de Braziliaanse overheidsorganisatie voor de inheemse bevolking, heeft bevestigd dat een inheemse leider dood is gevonden. Volgens de Waiãpi-gemeenschap is een groep illegale mijnbouwers hun gebied ingetrokken en heeft deze groep hun leider vermoord. FUNAI, het federale Openbaar Ministerie en de politie zijn kort na het incident gestart met een onderzoek naar de doodsoorzaak. Inmiddels heeft de politie vastgesteld dat de leider geen verwondingen had die tot zijn dood hebben geleid en suggereert dat de leider door verdrinking om het leven is gekomen. De inheemse groep betwist deze conclusie.

Vraag 3

Heeft u gelezen dat stamlid Kureni Wajãpi in een gesprek met The Guardian liet weten te vinden dat Bolsonaro de aanval heeft aangemoedigd, en zei: «Dit komt door de president. Hij bedreigt de inheemse volken van Brazilië.»?

Antwoord 3

Ja.

Vraag 4, 5 en 6

Sinds wanneer is u bekend dat president Bolsonaro de mensen die al vele generaties lang in het Amazonegebied leven «parasieten» noemt? Sinds wanneer is u bekend dat president Bolsonaro in een interview het volgende heeft gezegd: «Het is jammer dat de Braziliaanse cavalerie niet zo efficiënt was als de Amerikaanse, die de indianen heeft uitgeroeid.»? Wat vindt u van deze uitspraken?

Antwoord 4, 5 en 6

Deze uitspraken zijn tijdens Bolsonaro's verkiezingscampagne in 2018 bekend geworden. Bolsonaro deed de uitspraak over de Braziliaanse cavalerie overigens al in 1998. De retoriek van President Bolsonaro over de inheemse bevolking gaat in tegen de VN Verklaring over de Rechten van Inheemse Groepen uit 2007 (waar Brazilië destijds vóór stemde) en is zorgwekkend, zeker als die zich in concrete stappen zou vertalen. Tot op heden is dat echter nog niet gebeurd. De rechten van de inheemse bevolking zijn in de Braziliaanse constitutie beschermd. In Brazilië lijkt wel een klimaat te ontstaan waarin illegale ontbossing, illegale activiteiten in de Amazone en acties tegen de inheemse bevolking zich in toenemende mate in een tendens van straffeloosheid kunnen voltrekken.

Vraag 7

Kunt u bevestigen dat in het Yanomami-gebied en in de plaatsen Espigão d'Oeste en Placas er gewelddadigheden hebben plaatsgevonden, vermoedelijk uitgevoerd door illegale mijnbouwers en houthakkers? Kunt u bevestigen dat de Braziliaanse Minister van milieu Ricardo Salles in een toespraak juist zijn steun heeft uitgesproken voor de activiteiten van deze mijnbouwers en houthakkers? Zo ja, wat vindt u ervan dat de Minister die hoofdverantwoordelijk is voor de bescherming van het Amazoneregenwoud zich op deze wijze uitlaat? Zo nee, wat is er dan gebeurd?

Antwoord 7

Er hebben inderdaad recent incidenten plaatsgevonden, waaronder acties tegen Ibama (het Braziliaanse Instituut voor Milieu en Hernieuwbare Natuurlijke Hulpbronnen) in Espigão d'Oeste en in Placas. Deze zijn vermoedelijk door personen gelinkt aan de (illegale) houtkap uitgevoerd. Inheemse groepen in het Yanomami-gebied hebben daarnaast aangegeven een toename van illegale mijnbouwers in hun gebied te hebben gezien. Dit is niet bevestigd door de Braziliaanse autoriteiten. Minister Salles van milieu is na de eerste actie tegen Ibama in Espigão d'Oeste naar de plaats afgereisd, om met de lokale bevolking en autoriteiten te praten. Nadat een vrachtwagen met brandstof voor helikopters van Ibama in brand was gestoken, had Ibama de activiteiten van ruim 70 houtbedrijven stilgelegd, waar deze bedrijven het niet mee eens waren. Minister Salles heeft tijdens zijn bezoek zijn steun voor deze bedrijven uitgesproken (niet voor de illegale activiteiten).

De incidenten tegen Ibama zijn verontrustend, temeer omdat Ibama al te kampen heeft met te weinig capaciteit en middelen, en illegale ontbossing de laatste jaren weer aan het toenemen is. Hoewel het bosbeleid zelf inhoudelijk weinig is gewijzigd onder de regering-Bolsonaro, is het duidelijk dat de huidige middelen tekort schieten om de stijgende ontbossingstrend een halt toe te roepen.

Vraag 8

Welke consequenties verbindt u aan de uitspraken van Bolsonaro, gelet op de handelsdeal tussen de EU en de Mercosur-landen, waaronder Brazilië, waarover u tot nu toe nog altijd enthousiast lijkt te zijn?

Antwoord 8

Nederland en de EU blijven in de dialoog met Brazilië aandringen op adequate bescherming van mensenrechten en van de Amazone. De Europese Commissie heeft aangegeven het Associatieakkoord tussen de EU en Mercosur op zijn vroegst in november 2020 ter besluitvorming voor te kunnen leggen aan de Raad, als de tekst eenmaal juridisch opgeschoond en vertaald is. De Kamer zal vooraf worden geïnformeerd over het standpunt van het Kabinet. Zie verder ook het antwoord op vragen 10, 18 en 21.

Vraag 9

Kunt u bevestigen dat Brazilië met het voorliggende EU-Mercosur-handelsakkoord een groot afzetgebied krijgt voor producten die gepaard gaan met (deze) mensenrechtenschendingen?

Antwoord 9

Het akkoord voorziet in wederzijdse vergroting van de markttoegang door ruim 90% tarief liberalisatie. In het Associatieakkoord bevestigen de EU en Mercosur daarbij hun verplichtingen onder multilaterale verdragen zoals het Mensenrechtenverdrag en de ILO-Conventionies, deze afspraken effectief te implementeren en waar mogelijk samen te werken binnen internationale fora. Partijen erkennen tevens het belang van duurzaam bosbeheer en zullen handel in duurzame producten en betrokkenheid van inheemse bevolkingsgroepen hierbij bevorderen. In het EU-Mercosur Associatieakkoord zijn verder afspraken opgenomen over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het Associatieakkoord voorziet daarbij ook dat het maatschappelijk middenveld een rol heeft in het monitoren van de uitvoering van het Associatieakkoord.

Vraag 10

Ziet u niet dat wanneer de EU een afzetmarkt biedt voor deze producten, de EU deze mensenrechtenschendingen in Brazilië stimuleert en/of mede op haar geweten heeft?

Antwoord 10

Zie antwoord op vragen 18 en 21.

Vraag 11

Waar ligt voor u de grens als het gaat om (beoogde) handelspartners die zich schuldig maken aan grove mensenrechtenschendingen?

Antwoord 11

Het Kabinet stelt waar mogelijk mensenrechtenschendingen zelfstandig of in EU-verband aan de orde en gebruikt hiervoor de beschikbare kanalen. Een Associatieverdrag kan de EU daarbij additionele handvatten bieden om een dialoog aan te gaan over het belang van het respecteren van mensenrechten. Zolang er sprake is van mensenrechtenschendingen zal Nederland aandacht vragen voor het respecteren van mensenrechten.

Vraag 12

Kunt u bevestigen dat er door menselijk handelen veroorzaakte verwoestiging van het Amazoneregenwoud plaatsvindt?

Antwoord 12

Over het grote belang van (tropische) bossen en in het bijzonder het Amazonewoud voor het beperken van klimaatverandering (en het behoud van kostbare biodiversiteit) wordt regelmatig gepubliceerd door gezaghebbende instanties en kennisinstellingen, waaronder het International Panel on Climate Change (IPCC), het Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) en het World Resources Institute (WRI). Volgens het WRI is ontbossing in tropische gebieden verantwoordelijk voor circa 8 procent van de mondiale emissies. Hieruit wordt duidelijk dat het wegvallen van het Amazonewoud, het grootste tropische bosgebied ter wereld, grote consequenties zou hebben voor het klimaat wereldwijd. Er zijn ook onderzoeken die erop wijzen dat bij teveel boskap in de Amazone een omslagpunt zou kunnen worden bereikt, waarna klimaat- en regenpatronen onherstelbaar zouden wijzigen, met serieuze consequenties voor onder andere de landbouw in de regio.

Vraag 13

Heeft u gelezen dat president Bolsonaro de wetenschappelijke bevindingen van het Braziliaanse National Institute of Space Research (INPE) over de dramatische versnelling van de ontbossing van het Amazonewoud een «leugen» heeft genoemd?

Antwoord 13

Ja.

Vraag 14

Kunt u bevestigen dat president Bolsonaro grote druk uitoefent op de directeur van het INPE over deze kwestie? Zo ja, wat vindt u ervan dat de regeringsleider van een land druk uitoefent op de directeur van een onafhankelijk wetenschappelijk instituut?

Antwoord 14

President Bolsonaro lijkt inderdaad, blijkens persberichten, druk te hebben uitgeoefend op de directeur van de overheidsorganisatie die o.a. ontbossingscijfers bijhoudt. De verantwoordelijke Minister van wetenschap, technologie, innovatie en communicatie, Marcos Pontes, heeft Ricardo Galvão ontslagen als directeur van INPE. Voor zover dit ontslag verband zou houden met de publicatie van de ontbossingscijfers, zou dit een zorgwekkende ontwikkeling zijn, temeer omdat de Braziliaanse regering nog geen antwoord heeft gevonden op de toenemende illegale ontbossing.

Vraag 15

Kunt u bevestigen dat president Bolsonaro heeft gezegd dat geen enkel ander land invloed zal kunnen uitoefenen op wat er met het regenwoud gebeurt, omdat het regenwoud «van Brazilië is»?

Antwoord 15

Ja.

Vraag 16

Kunt u bevestigen dat president Bolsonaro met name Duitsland heeft genoemd als land waar hij niet naar wil luisteren, omdat Duitsland grote hoeveelheden steenkolen bij de energieproductie gebruikt? Kunt u aangeven wat de reactie van de Duitse regering hierop is?

Antwoord 16

Dat heeft President Bolsonaro inderdaad gezegd. Dit was in reactie op Bondskanselier Merkel, die zei met Bolsonaro te willen spreken over zijn beleid, n.a.v. de toenemende ontbossing. Voor zover bekend heeft de Duitse regering niet op de opmerkingen van president Bolsonaro gereageerd.

Vraag 17

Kunt u bevestigen dat president Bolsonaro toestemming heeft gegeven voor zeer schadelijke mijnbouwactiviteiten in het Amazoneregenwoud? Hoe vallen deze activiteiten te rijmen met het implementeren van het Klimaatverdrag van Parijs door Brazilië?

Antwoord 17

Nee. President Bolsonaro heeft vaak gezegd nieuwe gebieden in de Amazone open te willen stellen voor mijnbouwactiviteiten, maar tot op heden is het beleid niet aangepast.

Vraag 18 en 21

Wat moeten we ervan denken dat de Europese Commissie oproept tot het tegengaan van ontbossing en erkent dat de belangrijkste veroorzaker van die ontbossing de vraag naar voedsel en veevoer is, terwijl diezelfde Europese Commissie het gigantische EU-Mercosur-vrijhandelsverdrag, dat aantoonbaar tot meer landbouwactiviteit in het Amazonewoud en nog meer ontbossing leidt, heeft afgesloten en door de Raad wil krijgen?

Bent u bereid om zelf harde maatregelen te treffen en daar in Europa ook voor te pleiten, zoals bijvoorbeeld het stopzetten van de import van grote hoeveelheden landbouwproducten als rundvlees, kippenvlees en suiker die op dit moment vanuit Brazilië geïmporteerd worden en waarvan de productie een direct en bewezen verband heeft met de ontbossing van het Amazoneregenwoud? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 10, 18 en 21

Tariefliberalisatie binnen het ontwerp-handelsakkoord tussen de EU en Mercosur heeft betrekking op producten en diensten. Een deel van de tariefliberalisatie heeft betrekking op landbouwproducten. De mogelijke effecten op het milieu van toegenomen exportproductie uit de Mercosur-regio worden door de Europese Commissie in een «Sustainability Impact Assessment» in kaart gebracht. Het is de verwachting dat deze studie eind 2019 wordt gepubliceerd. Los van de tariefliberalisatie onder het handelsakkoord moeten de lidstaten van de Mercosur en de EU zich aan hun verplichtingen onder het Parijs Akkoord en andere klimaatdoelstellingen houden. Dat wordt in het handelsakkoord nogmaals bevestigd. In het hoofdstuk over handel en duurzame ontwikkeling zijn artikelen over het tegengaan van illegale ontbossing opgenomen. Hierin zijn ook afspraken te vinden over biodiversiteit, milieu en klimaat. Het Kabinet onderkent het brede belang van het EU-Mercosur-verdrag en zal hierover een standpunt innemen als de hiertoe benodigde documenten beschikbaar zijn. Hierbij zal het genoemde «Sustainability Impact Assessment» worden meegenomen.

Nederland zal voorts actief aandacht blijven vragen voor het belang van het tegengaan van ontbossing in de Mercosur regio. Er is een toenemende internationale consensus dat bossen van grote waarde zijn voor het afremmen van klimaatverandering, het behoud van biodiversiteit, duurzaam land- en waterbeheer en het behoud van landbouwproductiviteit op de lange termijn. Mede om die redenen is onder duurzaam ontwikkelingsdoel 15 van de VN Agenda voor Duurzame Ontwikkeling een subdoelstelling voor bossen opgenomen⁶. Het is daarmee in het belang van zowel de EU- als de Mercosur-regio om de voortschrijdende ontbossing terug te dringen. In lijn daarmee heeft de Europese Commissie op 23 juli j.l. de Mededeling *Stepping up EU Action to Protect and Restore the World's Forests* gepubliceerd waarin acties worden voorgesteld die de ontbossing door de Europese markt vraag naar agrarische grondstoffen moet terugdringen. Het akkoord tussen de EU en Mercosur, en de Mededeling van de Europese Commissie met betrekking tot versterkte EU-actie tegen ontbossing, bieden kansen om de samenwerking en de dialoog met de Mercosur-regio verder vorm te geven.

Daarnaast verwacht het kabinet van Nederlandse bedrijven dat zij ondernemen volgens de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (OESO-richtlijnen). Bedrijven dienen de daadwerkelijke en mogelijk negatieve impact van hun handelen te identificeren, mitigeren, voorkomen en rekening af te leggen over dit proces. De toepassing van de OESO-richtlijnen geldt ook voor bedrijven waarvan de waardeketens zich uitstrekken tot in Brazilië en omvat het thema ontbossing. Het is de verantwoordelijkheid van een bedrijf zelf om risico's in kaart te brengen en maatregelen te treffen bij eventuele betrokkenheid bij misstanden, zoals ontbossing. Het uitgangspunt

⁶ By 2020, promote the implementation of sustainable management of all types of forests, halt deforestation, restore degraded forests and substantially increase afforestation and reforestation globally.

hierbij is dat een onderneming invloed aanwendt om verbeteringen in de keten te bewerkstelligen. Als uiterste redmiddel kan beëindiging van de zakelijke betrekkingen passend zijn.

Vraag 19

Kunt u zich voorstellen dat burgers weinig vertrouwen hebben in mooie Europese woorden over het tegengaan van ontbossing als de Europese Commissie handelsdeals die ontbossing in de hand werken belangrijker vindt? Steunt u de oproep van de Europese Commissie om ontbossing tegen te gaan?⁷ Zo ja, bent u bereid dan ook de positie in te nemen die daar bijhoort en in verzet te komen tegen het Mercosur-vrijhandelsverdrag?

Antwoord 19

Zie antwoord op vraag 8.

Vraag 20

Waar ligt voor u de grens met handelspartners die zich schuldig maken aan het vernietigen van de natuur in hun eigen land?

Antwoord 20

Handelspolitiek is een exclusieve Europese bevoegdheid. Daarbinnen zal Nederland altijd, in bilateraal en in EU-verband, actief aandacht vragen voor het voldoen aan milieuplichtingen die deze handelspartners zijn aangegaan in het kader van bijvoorbeeld het Klimaatakkoord van Parijs en het Biodiversiteitsverdrag (CBD). Het EU-Mercosur Associatieakkoord biedt handvatten om de dialoog en intensievere samenwerking op dit gebied verder vorm te geven.

⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-4470_en.htm